

Zalka Csenge Virág

Nagyvárosi népmesék

ZALKA CSENGE VIRÁG

Nagyvárosi népmesék

ZALKA CSENGE VIRÁG

Nagyvárosi népmesék

MÓRA KÖNYVKIADÓ

Orosz Annabella
illusztrációival

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és így módon történő többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését – szigorúan tilos!

A kiadó könyveit kedvezménnyel
megrendelheti webáruházunkban:
www.mora.hu

© Zalka Csenge Virág, 2023
Illusztráció © Orosz Annabella, 2023
© Móra Könyvkiadó, 2023

Előszó: népmesék a nagyvárosban?

A városi környezetre sokan panaszkodnak. Az emberek gyakran tekintenek rá úgy, mint koszos, zajos, zsúfolt helyre, ahonnan hiányoznak a mesékhez szükséges kellékek: az erdők, a mezők, a vadállatok, a madárdal, a festői falucskák vagy a régi kastélyok romjai. Ha a népmesékre gondolunk, lelki szemeink előtt mindig az érintetlen vidék képe jelenik meg, ami jobban hasonlít egy skanzenre, mint a Nagykörútra. Mesemondói pályafutásom során gyakran találkoztam azzal a panasszal, hogy a városi gyerekek elveszítették a gyökereiket, kapcsolatukat a népmesékkal és a mesélés hagyományával. Pedig a városoknak is vannak történeteik – útikönyvekben és városi sétákon, helytörténeti előadásokon találkozhatunk velük, és az utóbbi években reneszánszukat élik. Mégis, valahogy a népmesék nem találják a helyüket a panelházak és buszmegállók között; nem adják meg azt a fajta „itt történt” élményt, amivel sok más helyen találkozhatunk.

Ez a gyűjtemény a városi gyerekek számára készült. Olyan népmeséket válogattam össze, amelyek számukra is mindennapi, felismerhető dolgokhoz kötődnek: a játszóterekhez, a parkok fáihoz, a szobrok fején gubbasztó madarakhoz. Nem *egy* bizonyos nagyváros történeteit kívántam csokorba gyűjteni, hanem olyan könyvet írni, amit bárki bárhova magával vihet, és felüthet, ha megakad valamin a szeme. Nem akartam új meséket alkotni sem. Szerettem volna, ha az olvasók a régi történeteken keresztül a mesemondás évszázados, évezredes hagyományához kapcsolódhatnak, ezért valódi népmeséket, legendákat gyűjtöttem a világ minden tájáról.

A népmesék színes képisége, időtlen szimbólumai kiemelnek bennünket a mindennapokból, és varázslattal vesznek körül minket – ezt az élményt szerettem volna megosztani a városi gyerekekkel (és felnőttekkel) is. Válogatás közben külön figyelmet fordítottam rá, hogyan jelennek meg az egyes állatok, növények a történetekben. Egyrészt fontosnak tartottam, hogy lényeges szerepük legyen, és ne csak az említés szintjén bukkanjanak fel; másrészt pedig ügyeltem rá, hogy jó dolgokat meséljek róluk. Rengeteg állat vagy növény szerepel régi mesékben ellenséges vagy baljós elemként, és az sem ritka, hogy büntetésből változnak azzá, amik. Ebbe a könyvbe azonban inkább olyan történeteket kerestem, amelyek kiemelik a körülöttünk lévő világ apró részleteinek, résztvevőinek különleges szépségét.

Nemrég került a kezembe egy olvasós kihívás során Alexandra Horowitz *On Looking* című kötete. A szerző érdekes kísérletet végzett, hogy megmutassa, milyen élmény lehet, ha más szemmel nézünk rá megszokott környezetünkre: tíz különböző szakember társaságában körbesétálta otthona, New York egyik kerületét, és közben meghallgatta, kinek milyen részletek keltik fel a figyelmét. A szakemberek között volt geológus, tipográfus, hangmérnök, orvos, sőt egy kutya is – és természetesen mindegyikük mást vett észre ugyanabban a városi környezetben. Mindenki a saját „szemüvegén” keresztül szemlélte a világot, és a könyv végére érve számomra is megteltek Budapest utcái új, izgalmas apróságokkal. Eszembe jutott, mi lenne, ha én mint mesemondó vezetnék körbe valakit egy nagyvárosban. Milyen lenne az én „szemüvegem”? Mit lát meg egy mesemondó, amit mások nem vesznek észre? Ez az ötlet vezetett oda, hogy ne csak mesékkel töltssem meg ennek a könyvnek a lapjait, hanem a hozzájuk tartozó jelenségekkel is, egyfajta

mesés-nyomozós játékként a nagyvárosok lakói számára. A játékot az utolsó oldalakon találjátok.

Azt remélem, hogy ezzel a kötettel a kezükben a fiatal és az idős felfedezők egyaránt meg-megállnak majd, hogy köszönjenek egy szarkának, megcsodálják egy erkélyen a muskátlit, vagy megkeressék a gesztenyefa ágán a patkónyomot. Szeretném, ha innentől egy ginkófa nemcsak dísznövény lenne, hanem tündér is; ha a galambokról nem csak a „szőnyegbombázás” jutna az emberek eszébe; és amikor egy gyerek egymást szimatoló kutyákat vesz észre, a vele sétáló felnőtt azt mondhatná: „Képzeld, van erről egy mesém...”

Növények és állatok a városban

Borostyán, magyal, tiszafa

A házfalakra felfutó borostyán megszépítheti a legkopárabb városképet is, télen-nyáron friss színt csempészve a téglá és beton közé. Nem ez az egyetlen dísznövényünk, amely kitaratóan zöldell egész évben: kertekben, parkokban szintén találkozhatunk a magyal és a tiszafa sűrű, burjánzó ágaival, vidám piros bogyóival. (Vigyázzatok, mindkettő mérgező!) Ez az ötszáz éves walesi legenda mindhárom örökzöld növényt összeköti az örök szerelemmel.

Hogyan nyerte el Trisztán Izoldát?

WALESI LEGENDA

Volt egyszer réges-régen egy király, Márk nevezetű, akinek az udvarában élt egy híres lovag, Trisztán. Trisztán hűséggel szolgált az uralkodóját, kitüntette magát a lovagi tornákon, az első sorban harcolt minden csatában. Márk saját fiaként tekintett rá.

Egy nap az öreg király úgy döntött, ideje megházasodnia. Régióta élt már egyedül, szeretett volna új királynét hozni az udvarába. Ki is szemelte egy távoli birodalom királykisasszonyát, Izoldát, aki földöntúli szépség hírében állt, és elküldte Trisztánt, hogy kérje meg a hölgy kezét a számára. A lány apja örömmel mondott igent az előkelő házasságra, és útnak indította Izoldát Trisztán kíséretében a vőlegényéhez.

Igen ám, csakhogy útközben a fiatal lovag és a királykisasszony egymásba szeretett. Izolda nem akart Márk király felesége lenni, és Trisztán hűsége megingott, amikor választania kellett a kedvese és a királynak tett ígérete között. Végül közösen úgy döntöttek, megszöknek, hogy együtt lehessenek: bevették magukat a végtelen, sűrű erdőbe. Fák ágai között rejtőztek, puha fűben háltak, és ha emberi hangot hallottak, meghúzódtak a bokrok alatt. Remélték, sikerül olyan messzire menekülniük, ahol Márk király nem éri utol őket.

Amikor a szökés híre a fülébe jutott, az uralkodó iszonyatos haragra gerjedt. Bosszút esküdött az áruló lovag ellen, és égen-földön kerestetni kezdte Trisztánt és Izoldát. Mivel sehol sem találta őket, követeket menesztett a szomszédos birodalomba, melynek trónján nem más ült, mint a híres Artúr király. Márk és Artúr unokatestvérek voltak. Márk az üzenetében elpanaszolta, hogyan csábította el Trisztán a menyasszonyát, és igazságtételt követelt. Sejtette, hogy a szerelmesek Artúr királyságának végtelen erdeiben bujkálnak valahol. Artúr ki is vezényelte a seregét, hogy segítsenek Márknak megtalálni a menekülőket.

Trisztán és Izolda zöld levelekből készített ágyban aludt egy terebélyes fa tövében, amikor meghallották a közeledő katonák zaját. Izolda remegve ölelte át a kedvesét.

– Én nem akarok az öreg király felesége lenni!

– Ne félj! – csitította Trisztán. – Nem lesz semmi baj. Nem hagyom, hogy elszakítsanak minket egymástól!

Trisztánról mindenki tudta, milyen jó harcos. Az a hír járta, hogy aki ellen harcba száll, annak nincs reménye; azt is rebesgették, hogy aki megsebesíti Trisztánt, az balszerencsét hív a saját fejére. Trisztán kivonta a kardját, és megindult a katonák felé, Izoldával a nyomában. A híre megelőzte őt: Artúr katonái elhátráltak a fiatal lovag

elől. Nem akartak a végzetükkel játszani. Trisztán és Izolda sértetlenül vágtak át a sereg gyűrűjén, míg szemtől szembe nem kerültek Márk királlyal. A király egy pillanatig farkasszemet nézett a fiatal lovaggal... de még ő sem volt elég bátor hozzá, hogy megtámadja Trisztánt. A két szerelmes kézen fogva eltűnt a sűrűben.

Márk király visszatért Artúr udvarába, és elpanaszolta, mi történt. Artúr a fejét ingatta a hír hallatán. Trisztán egy másik unokatestvérének gyermeke volt, így ugyanúgy rokoni szálak fűzték hozzá, mint a szomszéd uralkodóhoz; szerette volna békésen megoldani a helyzetet.

– Más tanácsot már nem adhatok neked, kedves rokon, csak ezt: küldj zenészeket, hogy lantzenével a távolból lágyítsák meg Trisztán szívét. Aztán küldj költőket, akik a közelébe merészkednek, és szép szavakkal rábeszélik, jöjjön el, és kössön békét veled. Ígérem, hogy bíróként igazságot teszek az ügyben, ha mindketten a szíнем elé járultok.

Márk király megfogadta Artúr tanácsát. Kiválasztotta a birodalma legjobb zenészeit, és az erdőbe küldte őket. A zenészek a fák között gyönyörű, szívhez szóló muzsikát játszottak, amit a szellő elsodort Trisztán fülébe. A fiatal lovagot a dallamok hallatán elfogta a honvágy. Megenyhült a szíve. Ekkor Márk király költőket küldött, akik lépcsőről lépésre közelebb merészkedtek Trisztánhoz; a nevén szólították, dicsőítették, és elmondták neki, hogy Márk király hajlandó békét kötni vele, ha vele együtt Artúr szíне elé járul. Artúr híres volt róla, hogy bölcs és igazságos, és minden kényes ügyben a legjobb döntést hozza. A költők napokon, heteken át győzködték Trisztánt; egyik történetet a másik után mesélték neki a becsületes uralkodóról. Időközben beállt az ősz, beköszöntöttek a tél első, fagyos napjai. A szerelmesek nem maradhattak tovább a szabadban.

A költők unszolására előjöttek az erdőből, és megjelentek Artúr király udvarában.

Trisztán és Izolda elmesélték, hogyan szerettek egymásba, és kérték Artúrt, hogy engedje őket összeházasodni. Amikor Márk királyhoz került a szó, elmondta, hogyan kérette meg Izolda kezét, és a lány apja hogyan mondott igent a házasságra.

– A lány az én menyasszonyom, az adott szó jogán! Nekem ígérték, és én nem adom oda őt senki emberfiának!

– Izolda az én menyasszonyom, a szerelem jogán. Ő maga választott engem, és ez fontosabb, mint bármilyen király adott szava! – felelte Trisztán büszkén.

Artúr király hosszasan töprengett; nézett egyikükről a másikukra. Végül így szólt:

– Úgy látom, mindkettőtöknek súlyos érvei vannak. Ha az egyiknek ítélem Izoldát, a másik fél nem nyer igazságot. Halljátok hát az ítéletem: osztozzatok meg Izoldán! Amikor zöldek a levelek, legyen az egyikőtökkel, az év többi részében pedig a másikóttokkal. Mivel Márk király volt az, aki elsőként feleségül kérte, döntsön ő: az évnek melyik részét szeretné Izoldával tölteni?

Izoldának a lélegzete is elállt, ahogy Márk király arcát figyelte. Az öreg uralkodó elgondolkodott. Az jutott eszébe, hogy télen, amikor nem zöldellnek a fák, az éjszakák is hosszabbak; a rövid napok munkája után sokkal több időt tölthet a feleségével. Elégedetten elmosolyodott.

– Ám legyen! Az évnek azt a részét választom, amikor nincsenek zöld levelek a fákon!

Izolda abban a pillanatban kacagni kezdett. Mindenki döbbenten fordult feléje. Trisztán már éppen tiltakozott volna – ugyan ki egyezne bele, hogy a szerelmét az öreg királyhoz kényszerítsék az év

egyik felében? –, de Izolda egyszerűen sarkon fordult, és kiszaladt a palota kertjébe. Néhány perccel később ismét megjelent, és három dolgot tett le Artúr király elé: egy zöld magyalágot, egy zöld tiszafa-ágot és egy zöld borostyánindát. Mosolyogva énekelni kezdett:

*Nincs is olyan évszak, mikor nincsen zöld a fákon:
tiszafa, magyal, borostyán zöldell télen-nyáron!
E három növény legyen az ítélet záloga:
nem leszek soha másé, csak Trisztán menyasszonya!*

Mindenkinek el kellett ismernie, hogy Izoldának igaza van. A két szerelmes összeházasodott, és amíg csak éltek, a házuk kertjében zöldellt a tiszafa, a magyal és a borostyán télen-nyáron.

Tartalom

<i>Előszó: népmesék a nagyvárosban?</i>	5
---	---

Növények és állatok a városban

BOROSTYÁN, MAGYAL, TISZAFÁ	
Hogyan nyerte el Trisztán Izoldát?	10
GESZTENYEFA	
A kovács gesztenyefája	15
GINKÓFA	
A ginkótündér.....	21
MUSKÁTLI	
A varázsló tanítványa	29
PITYPANG	
A pitypang legendája	33
PLATÁNFA, VARJÚ	
A varjú lánya	36
GALAMBOK, VARJAK	
A galambok királya	41
KUTYA	
Miért szagolgtják a kutyák egymás farkát?.....	48
MACSKA	
A macskák országa.....	51

PÓK	
A pókmenyasszony	57

SZARKA	
A főnixtündér virágai	63

Az emberi környezet

LAKÓTÁRSÁK	
Dzsinn a toronyban	70

HINTA	
Hintaország	75

KOCKAKŐ	
A kis kockakőkészítő	83

KŐ ÉS POR	
Szarvas uraság bált rendez	88

LÁMPA	
A lány és a lámpások	92

VILLÁMHÁRÍTÓ	
Csige Alu és a villámok istene	96

TÁBLÁK	
Slappy Hooper	100

Városi vadászat	103
-----------------------	-----

További olvasmányok	106
---------------------------	-----

Források	107
----------------	-----